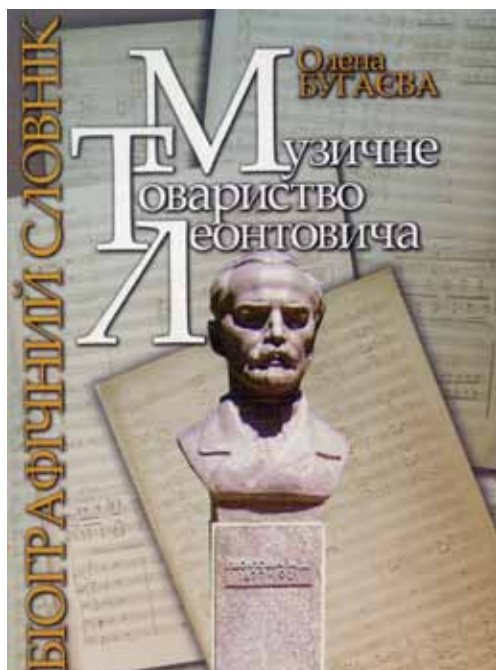

Тетяна Гусарчук
(Київ)

З ЛЮБОВ'Ю І НАТХНЕННЯМ

Бугаєва О. В. Архівна спадщина Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича : монографія / О. В. Бугаєва ; Національна академія наук України ; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. В. М. Даниленко. – Київ : НБУВ, 2011. – 388 с.

Бугаєва О. В. Музичне товариство імені М. Д. Леонтовича (1921–1931) : біографічний словник / Олена Бугаєва ; наук. ред. В. І. Попик ; Національна академія наук України ; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – 348 с.

Народження кожної нової книги – непересічна подія як для самого автора, так і для всієї спільноти зацікавлених читачів. У загальному

обсязі літератури, що з'являється на наших очах, звертають на себе особливу увагу праці, які стали результатом глибокого занурення дослідника в документальні матеріали, що «реанімують» для нашої музичної історії певні етапи, аспекти, постаті. Попри значні успіхи українського музикознавства у згаданих напрямках ще не одному поколінню першопрохідців, очевидно, вистачить роботи – така вже доля нашої науки, яка (більшою мірою не з власної вини) занедбала численні ділянки національної культурної спадщини.

У цьому контексті варто відзначити дві монументальні праці Олени Бугаєвої – монографію «Архівна спадщина Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича» (2011) і зовсім нове видання, яке стало логічним продовженням попереднього, – «Музичне товариство імені М. Д. Леонтовича (1921–1931) : біографічний словник» (2015).

Діяльність Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича (далі – МТЛ) як видатного явища в історії української музичної культури ХХ ст. завжди привертало увагу дослідників – це й архівознавчі дослідження фондів колишнього відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки АН УРСР, здійснені А. Адаменко і Т. Воронковою (1982 р.), і дотичні до діяльності Товариства розвідки В. Кузик, Л. Пархоменко, Л. Корній, Е. Клименко, М. Степаненка, А. Мухи, М. Ржевської, О. Таранченко, В. Кулик та ін. Визначна роль у вивченні діяльності МТЛ належить Валентині Кузик: згадаймо її доповідь на вечорі, присвяченому 75-річчю Товариства (який відбувся 23.02.1996 р. в Українському домі), виданий нею буклет і опубліковану статтю [3; 4]. Л. Корній і Е. Клименко стали укладачами каталогу рукописів нот М. Леонтовича з фонду МТЛ [6]. Архівні матеріали фонду стали об'єктом дослідження В. Кулик, яка захистила кандидатську дисертацію з цієї проблематики [5].

О. Бугаєва поставила перед собою вельми складне й відповідальне завдання – представити архівну спадщину Товариства як відображення музично-культурного процесу

в Україні 20-х років ХХ ст. Відповідно до цього, у її дослідженні, що спирається передусім на матеріали документів архівного фонду Товариства, які зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ) (ф. 50), використано широке коло джерел – інші архівні фонди ІР НБУВ (персональні матеріали, ф. 1; архів О. Дзбанівського, ф. 67); фонди Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (архів Б. Лятошинського, ф. 181; В. Костенка, ф. 328; П. Козицького, ф. 359; П. Сениці, ф. 483); фонди Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (офіційні документи державних установ та мистецьких організацій, ф. 2, 116); Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського; великий обсяг журнальної та газетної періодики. Окремо поданий список архівних документів, вибудований за хронологією, який налічує 255 позицій [1, с. 112].

Авторський погляд на діяльність Товариства як на цілісне явище визначив такі принципи структурування матеріалу: тематичний, хронологічний, адміністративно-територіальний та персоніологічний. О. Бугаєва застосовує історичний підхід до розгляду безпосереднього об'єкту дослідження, присвячуючи перший розділ монографії історії виникнення та діяльності МТЛ у контексті культурно-мистецького середовища України 17-20-х років ХХ ст. У цьому розділі висвітлюються прогресивні демократичні тенденції в українському мистецтві початку ХХ ст., особливості розвитку національної культури на зламі епох та у 20-х роках, розмаїття громадських мистецьких угруповань, літературних об'єднань, театрів; простежуються головні тенденції у діяльності тогочасних музично-громадських організацій, які пов'язані, з одного боку, з демократизацією музичної культури, розвитком аматорського руху, а з другого – з вихованням професійних музичних кадрів. На цьому історичному тлі виразно показано специфіку нового об'єднання – Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича як провідної музично-громадської організації в Україні, представлено основне документальне джерело дослідження безпрецедентної за масштабом діяльності МТЛ – архівний фонд Товариства, його склад і зміст.

Історико-хронологічну реконструкцію діяльності МТЛ авторка здійснює у другому розділі монографії, де розглядаються етапи від виникнення Товариства на базі Всеукраїнського комітету із вшанування пам'яті М. Леонтовича (далі – ВКВПЛ), заснованого 1 лютого 1921 р. (через статутні зміни 1923–1924 рр., організаційну перебудову 1925–1926 рр.), до реорганізації у Всеукраїнське товариство революційних музикантів (далі – ВУТОРМ) наприкінці січня 1928 р., коли МТЛ фактично припинило своє існування. Розкриваючи специфіку кожного з означених періодів у зв'язку з тогочасними політичними реаліями, авторка показує спадкоємність між Товариством і Спілкою композиторів України, історичну роль попередника якої воно відіграло.

У третьому розділі монографії О. Бугаєва розкриває зміст бібліотечної, видавничої та просвітницької діяльності МТЛ. Зокрема, вона здійснює аналіз складу Музично-теоретичної бібліотеки імені К. Стеценка (започаткованої самим композитором 1918 р. при «Дніпросоюзі»), відзначає важливі етапи її формування, такі як передача фондів 1922 р. у власність ВКВПЛ, початок формування рукописного відділу (1923), вироблення положення про Музично-теоретичну бібліотеку ім. К. Стеценка (1924) тощо. Дослідниця акцентує на ролі окремих діячів у функціонуванні та збереженні бібліотеки, передусім В. Петрушевського, другого директора після К. Стеценка, і О. Дзбанівського, який домігся передачі 1931 р. її фондів, що налічували понад чотири тисячі примірників, а також архіву МТЛ до Всенародної бібліотеки України (нині – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського). Одним із найважливіших аспектів діяльності Товариства була видавнича діяльність. У монографії представлено її історію, починаючи від перших кроків власного видавництва, до редакційної колегії якого входили П. Козицький (головний редактор) та інші видатні діячі МТЛ – М. Вериківський, К. Квітка, Г. Верьовка, П. Тичина. У цьому видавництві друкувалися підручники, ноти, монографії, а також щомісячник «Музика»

(1923–1924 рр.), який 1927 р. виходив раз на два місяці; у 1928 р. був перейменований на «Музику масам» (після реорганізації МТЛ у ВУТОРМ), а з 1931 р. мав назву «Музика мас» (у 1933–1934 і 1936–1941 рр. – «Радянська музика» – орган Спілки композиторів України). У 1926 р. також видавалася «Українська музична газета» (шість номерів). Авторка монографії аналізує обидві групи архівних документів – матеріали, що висвітлюють адміністративні й виробничі справи видавництва, та опубліковані й неопубліковані статті, огляди, рецензії тощо. При цьому вона наголошує на ролі журналу «Музика» у процесі становлення українського музикознавства, зокрема музичної етнографії. О. Бугаєва окремо розглядає матеріали української та зарубіжної преси, присвячені діяльності Товариства, що зберігаються в архіві МТЛ.

Останній – четвертий – розділ монографії висвітлює діяльність філій та осередків Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича. Відтворення його діяльності в регіональному аспекті засвідчує масштаб і промовисто підтверджує статус Товариства як провідної всеукраїнської музичної організації. Суттєву частину монографії складають додатки: перший блок – анкети, інструктивні матеріали, положення, плани концертів, привітання, звернення, офіційні листи, протоколи засідань тощо; другий блок – каталог, що налічує 578 нотних рукописів, які знаходяться в архіві МТЛ (ІР НБУВ), каталог фонду Музично-теоретичної бібліотеки ім. К. Стеценка в архіві МТЛ (ІР НБУВ) – 3685 одиниць та перелік фотодокументів архіву МТЛ, які, до речі, широко представлені у виданні як ілюстративний матеріал; у третьому блоці розглянутий особовий склад ВКВПЛ – МТЛ – ВУТОРМ, журналу «Музика» й окремих колективів, як-от: Вінницьке училище культури і мистецтв ім. М. Леонтовича, Вокальний квартет ім. Я. Степового, хор-студія імені К. Стеценка (1922) і, нарешті, представлений анований словник членів філій МТЛ, укладений за їхніми анкетами.

Отже, безумовною заслугою авторки монографії «Архівна спадщина Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича» є суттєве поглиблення уявлень читачів про місце й роль Товариства у розбудові національної музичної культури України. Висвітлюючи багатоаспектну діяльність організації, монографія розкриває внесок МТЛ практично в усі сфери музичної культури – композиторську творчість і виконавство, педагогічну, просвітницьку, бібліотечну, музейну, видавничу справи. І якої б сторони досліджуваного об'єкту не торкалася авторка праці, всюди відчувається не лише глибока фаховість, базована на фундаментальній освіті та широкій ерудиції, а й щира закоханість у предмет уваги, що передається читачеві, який з великою зацікавленістю й легкістю слідує за авторською думкою. До цієї книги можна звертатися багато разів із різних приводів, шукаючи щось необхідне і завжди знаходячи нові й несподівані речі, дедалі глибше занурюючись у проблематику. У цьому я неодноразово переконалася на власному досвіді та щиро бажаю такого ж задоволення усім наступним читачам.

Як стверджує О. Бугаєва, «персоналізований формат репрезентації музичного товариства відкрив нові можливості як для поіменного переліку всіх його членів із числа добре відомих, маловідомих, або досі незнаних діячів (не тільки музикантів), які склали це угруповання, так і окреслення в синкретичній єдності його узагальненого образу як культурно-мистецького і соціального явища епохи» [2, с. 8]. Тож ці нові можливості були повною мірою реалізовані авторкою в її новому проекті – науковому довіднику, який налічує 450 імен. Значний відсоток наведених персоналій складають представники різних професій, які об'єднані навколо спільної справи – розбудови української культури. Серед них – письменники і художники, поети і вчені, бібліотечні та музейні працівники, освітяни та службовці... В кожному імені розкривається певний фрагмент української історії з її подіями, творчими рефлексіями, архівними документами. Багато з цих персоналій уперше постають із «небуття», тож авторка «Словника» не лише «прирощує» наукову інформацію, створюючи колективний портрет Товариства, а й виконує шляхетну гуманну місію стосовно кожної людини, яка так чи інакше свого часу долучилася до благородної патріотичної роботи. Варто підкреслити актуальність історично-біографічної проблематики, адже, як зазначає

О. Бугаєва у передмові до видання, «персоналізований ракурс дослідження української історії <...> є винятково важливим як для осягнення самої національної культури, так і усвідомлення особистості в ролі її творця» [2, с. 7].

Насамкінець хочеться навести ще одне висловлювання О. Бугаєвої, в якому, на мій погляд, сконцентровано не лише оцінку діяльності Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича з точки зору фахівця (музикознавця, історика), а й особистісне ставлення автора до досліджуваного явища – ставлення справжнього патріота України: «З позицій сьогодення стає зрозумілим, що вся історія існування Товариства – це виклик долі і свідоме покладання на олтар будівництва нової радянської музичної культури найкращих людських здібностей, знань і сил, що стало неперевершеним прикладом громадянського служіння членів МТЛ своєму народові <...> Товариство Миколи Леонтовича назавжди вписало в історію України одну із найтрагічніших і водночас натхненних і яскравих сторінок» [1, с. 135].

1. *Бугаєва О. В.* Архівна спадщина Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича : монографія / О. В. Бугаєва ; Національна академія наук України ; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. В. М. Даниленко. – Київ : НБУВ, 2011. – 388 с.
2. *Бугаєва О. В.* Музичне товариство імені М. Д. Леонтовича (1921–1931) : біографічний словник / Олена Бугаєва ; наук. ред. В. І. Попик ; Національна академія наук України ; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – 348 с.
3. *Кузик В.* З історії утворення Музичного товариства імені М. Д. Леонтовича / В. Кузик // Український музичний архів : документи і матеріали української музичної культури. – Київ : Центрмузінформ, 1999. – Вип. 2. – С. 6–39.
4. *Кузик В.* Товариству ім. М. Леонтовича 75 років : буклет / В. Кузик. – Київ : Центр муз. інформації, СКУ, 1996.
5. *Кулик В. В.* Рукописна спадщина М. Леонтовича: проблеми текстологічного дослідження : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 / Кулик Валентина Вікторівна ; Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. – Київ, 2011. – 19 с.
6. *Музичний архів М. Леонтовича : каталог / уклад. Л. П. Корній, Е. С. Клименко ; ред. Л. А. Дубровіна.* – Київ : НБУВ, 1999. – 112 с.